

Slovenski Učitelj

**Pedagoška revija
in glasilo Slomškove družbe
v Ljubljani**

11

Leto XII

1940

»Slovenski Učitelj« izhaja mesečno. Uredništvo je v Ljubljani, Aleksandrova
cesta 10. Upravištvo je v Ljubljani, Jenkova ulica 6. Naročnina letno 50 din.
Članke in dopise sprejema uredništvo; reklamacije, naročilno in članarino pa
upravištvo. Izdajatelj in lastnik je »Slomškova družba« v Ljubljani. — —
Odgovorni urednik: Strukelj Ivan. Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani
(Jože Kramarč).

Vsebina 11. štev.: Slomšek in sodobni učitelj (Vinko Brumen). — Krekov načrt za prosvetno delo (Vinko Brumen). — Didaktični materializem — najhujša bolezen našega šolstva (Iv. Andoljšek). — Šolsko in izvenšolsko delo učiteljstva (Franjo Čiček). — Nauk o duši (E. Bojc). — Psiha slovenskega naroda (Prof. Ema Deisinger). — O gozdni šoli (Boris Grad). — Telesna vzgoja, mladina in šola (Pavle Kveder). — Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju (Prof. Lojze Potočnik). — Nekaj snovi za pouk v višji ljudski šoli (Rafael Zazula). — Razglednik. — Književne vesti.

ZAHVALA. Vsem, ki so se spominjali mojega umrlega sina Vojteha v molitvah, ga spremljali na njegovi zadnji poti, ga obsuli s cvetjem, mu peli in govorili v slovo, izražali meni svoja sožalja in sočutja, se srčno zahvaljujem proseč jih, da mi oprostite, ker se ne morem vsakemu posebej zahvaliti pismeno. Hkrati se tudi zahvalim vsem, ki so se me spomnili ob moji 60 letnici, posebno še odboru Slomškove družbe za poklonjena mi spominka. Bog bodi plačnik vsem! Štrukelj.

Proslava 40 letnice Slomškove zveze in družbe, ki je bila določena za 6. in 7. oktobra t. l., je preložena na 24. in 25. novembra t. l. Program ostane neizpremenjen, kakor je bil objavljen v 10. štev. Slov. Učitelja. Kdor je že prejel vabilo za 6. in 7. oktobra, naj ga ohrani tudi za 24. in 25. novembra. Drugim, ki vabil še niso prejeli, jih pošljemo še pravočasno. Odbor.

Tem potem opozarjam vse pevce in pevke, da poslane jim pesmi dobro naštudirajo doma in da ne pozabijo not prinesiti s seboj! — Pevovodja.

Knjižne izdaje »Slomškove družbe«

1. A. Lebar: »Oskrba manjnadarjencev.« Cena 10 dinarjev.
2. France Bevk: »Pastirčki pri kresu in plesu.« Cena 5 dinarjev.
3. Rudolf Wagner: »Gremo v Korotan.« Cena 10 din.
4. Rudolf Wagner: »Poglejmo v beneško Slovenijo.« Cena 10 din.
5. Ivan Čampa: »Štirje zvonarčki.« Cena 6 din, vez. 10 din.
6. France Bevk: »Grivarjevi otroci.« Cena 8 din, vez. 12 din.
7. Marija Jezernik: »Vesele uganke.« Cena 8 din, vez. 12 din.
8. Krista Hafner: »Kako naj se otrok uči.« Mala brošurica za starše. 2 din.
9. Franc Ločniškar: »Vrtec« za leto 1938/39 in 1939/40, vezan 25 din.
10. »Slovenski Učitelj« za leto 1938/39, vezan 55 din.
11. Jan. Plestenjak: »Bajtarska kri.« Cena 15 din, vez. 18 din.
12. Rud. Pečjak: »Japonske pravljice.« Cena 10 din, vez. 12 din.

Naročila sprejema »Slomškova družba« v Ljubljani, Aleksandrova c. št. 10, dvorišče, I. nadstropje.

»Slovenski Učitelj« izhaja prve dni vsakega meseca. Vsak društveni član mora biti naročnik lista. Sklep uredništva je 5. vsakega meseca. Naročnina za list znaša 50 din, članarina »Slomškove družbe« 5 din, prispevek za vzdrževanje lokala 12 din = skupaj 67 din letno.

Položnica Poštne hranilnice za »Slovenskega Učitelja« ima št. 11.073. Člani »Slomškove družbe« in naročniki »Slovenskega Učitelja« morejo biti le redni plačniki.

Uprava in uredništvo.

Slovenski Učitelj

Pedagoška revija in glasilo Slomškove družbe

Leto XXXXI V Ljubljani 5. novembra 1940 Številka 11

Vinko Brumen

Slomšek in sodobni učitelj

III.

(Dalje.)

Glavni pomen Slomška kot pedagoga je prav v tem dejstvu, da je postal neuradni slovenski šolski zakonodajalec, ki je dal tedanjim našim slovenskim šolam njihovo »ustavo« ter jim določil program in učni načrt. V tem smislu ga po vsej pravici imenujemo ustanovitelja slovenske ljudske in do neke mere vsake slovenske šole.

V Slomškovih mladih letih v njegovi rojstni župniji še ni bilo šole, zato je fant ostal do 11. leta brez uka. Novi kaplan Prašnikar, po rodu Kranjec, pa je tedaj v svojem stanovanju uredil zasilno šolo in med njegovimi prvimi petnajstimi učenci je bil tudi Slomšek. Tri leta je obiskoval to šolo, kjer se je trikrat do štirikrat v tednu vršil uk. Tu je doživel prvo slovesno skušnjo na koncu leta in je dobil prvo nagrado.

Prašnikar je bil v tej šoli mnogo več ko samo učitelj. Slomšku je kljub očetovemu odporu pomagal v šole, na prošnjo njegove matere pa je po njeni smrti celo sam skrbel zanj. Slomšek pa je tudi kot dijak rad v počitnicah prihajal k Prašnikarju. Tedaj je često prisostvoval njegovemu uku in včasih je celo sam učil namesto njega. Tako si je mogel tudi natančneje ogledati Prašnikarjevo šolo, ki je bila zanj prva vadnica.

Slomšek pa tudi teoretske pedagoške izobrazbe ni zanemarjal. Na celjski glavni šoli, ki je bila obenem učiteljska pripravnica, je obiskoval vzporedno s svojim gimnazijskim študijem še tečaj za učiteljske kandidate in je dobil 8. avgusta 1817 prav dobro spričevalo, s katerim je bil usposobljen in priporočen kot domači učitelj učencev nižjih šol; drugi podoben izpit je napravil dve leti pozneje in dobil spričevalo 15. septembra 1819, ko je končal celjsko gimnazijo. Morda ga vendar ni le beda prignala do tega, da se je posvetil tudi pedagogiki. Najbrž je že čutil, da tudi izobraževalno delo stavi človeku mnogo problemov, ki jih uspešneje rešuje, kdor je vsestransko, torej tudi teoretsko, pripravljen nanje.

Kot bogoslovec je Slomšek moral poslušati tudi predavanja iz katehetike in pedagogike, saj ni smel biti posvečen za duhovnika, kdor si ni pridobil potrebnega spričevala, da se je udeleževal predavanj iz katehetike in pedagogike. Vsaj leta 1839 je bil katehet celovške normalke ob-

enem profesor pedagogike in katehetike na bogoslovnem učilišču. Torej se je ista predavala na bogoslovju samem. Slomšek pa je kot bogoslovec drugega letnika hodil poslušat tudi na licej predavanja iz občega vzgojeslovja ter je zopet napravil poseben izpit. Tudi to je bilo najbrž čisto prostovoljno in zopet kaže, da se je Slomšek za pedagogiko izrečno zanimal in jo rad študiral.

Na bogoslovju je Slomšek na željo ravnateljstva svoje tovariše učil slovenščine. Pedagog pa je govoril iz njega, ko je naglašal, da jim hoče s svojimi slovenskimi urami pomoči, da bodo šli med ljudstvo kot dobro pripravljene učitelji. Priporočal jim je slovenske šole in jih je nagovarjal, naj spisujejo dobre knjige za svoje rojake.

Kot bogoslovec pa je Slomšek v šolskem letu 1824/25 tudi točno, s hvalevredno marljivostjo in izredno spretnostjo deloval v celovski nedeljski šoli, kakor mu je pozneje potrdilo s spričevalom ravnateljstvo celovške glavne šole. To je bila gotovo nedeljska ponavljalka, saj v Celovcu menda ni bilo treba nedeljske začetne šole.

Dušnopastirsko službo je Slomšek začel na Bizeljskem. O tej župniji je tedaj šel glas, da je tam doma pijanstvo in nečistovanje; versko življenje je bilo mlačno, bohotno pa se je razpaslo praznoverje. Župnija je imela zelo borno šolo, ki pa ni uspevala. Tudi Slomškova pridiga ji ni mogla pomagati. Z velikim trudom je Slomšek nabavil zanjo nove klopi. Pač pa je ustanovil nedeljsko šolo (gotovo začetno) in se je zanjo oglasilo toliko mladine obojega spola, da je zmanjkalo prostora. Tako se mu je najbolj jasno pokazalo, kako strogo loči ljudstvo »slovensko« šolo od »nemške«.

Pri Novi cerkvi je Slomšek že našel nedeljsko šolo in je tudi sam učil v njej. Pri šolskem delu in vobče delu med ljudstvom si je pridobil dovolj izkušenj, da je potem lahko kot spiritual v celovski bogoslovnici prosil in rotil mlade bogoslovce, naj se kot bodoči dušni pastirji usmilijo mladine in naj snujejo nedeljske šole za one učence, ki iz kakršnih koli razlogov niso obiskovali redne šole. Svetoval jim je, naj grade ves uk na materinskem jeziku, saj je videl, da ni moglo nemško šolstvo pokazati skoraj nikakih uspehov. Celo praktično jim je kazal, kako naj postopajo pri slovenskem bralnem in pisalnem uku. S slovenskim jezikovnim ukom, ki ga je kot spiritual obnovil, je Slomšek v semenišču družil tudi slovensko pastoralko, pedagogiko in homiletiko.

V tem času so mu tudi zoreli načrti za književno delo. Moral pa je iti zopet med ljudstvo ter živeti z njim, da jih je lahko izvršil. V Vuzenici je bil kot dekan obenem dekanijski šolski nadzornik ter se je moral še posebej posvečati tudi šolstvu. Poučeval je celo v nedeljski šoli in presnavljal je šolstvo svoje dekanije. V tem času pa je tudi dodelal ustavo in program slovenskih nedeljskih šol. Le sredi dejanskega pedagoškega dela se mu je ta mogel izoblikovati v to, kar je »Blaže in Nežica«.

Kako pa je Slomšek uredil slovensko šolstvo? Tako, da je »uzakonil« to, kar je v teh šolah že samo nastalo in se izkazalo. Ohranil je vse tiste

odlike, ki si jih je naša šola pridobila v opoziciji proti uradni nemški šoli, namreč, da je bila zares »slovenska« šola, slovenska po učnem jeziku, slovenska po učivu, slovenska po učiteljih in učencih. Slomšek je v svoji šoli učil običajne šolske predmete, kakor so branje, pisanje in računanje, dodal pa je še marsikaj drugega, za kar je mislil, da je učencem za njihovo nadaljnje življenje potrebno. Učil je celo nemščino, ni pa začel z njo, nego jo je dodal na koncu za tiste, ki so želeli dobiti v šoli kaj več ko same temeljne spretnosti.

Slomškova šola je hotela biti prava ljudska šola — ne po stopnji ali rangi, temveč po vsebini in pomenu. Namenjena je bila našemu ljudstvu, njega najširšim plastem, pri svojem delu se je ozirala na potrebe ljudstva, snov je črpala iz ljudskega življenja, kar ji je bilo tem bolj mogoče, ker se je tudi sama kar najbolj organsko včlenila v ljudsko življenje. Da je to čim bolj podčrtal, je zato tudi vložil Slomšek svoj program slovenskih šol v pripovedni okvir. Ker je bila knjiga v prvi vrsti namenjena učiteljem, je hotel Slomšek s fabulo prav tem nekaj povedati. Pokazati je hotel, kako mora šola vedno hoditi vzporedno z življenjem ter biti sama bistven del pravega življenja, in kako mora vedno izobraževati za življenje. Zato je Slomšek v svoji knjigi predstavil Blažeta in Nežico v domači družini, zato je omenjal v šoli dogodke, ki so se izvršili v župniji in drugod ter je vezal nanje uk, zato je vodil Blažeta in Nežico tudi v cerkev in ju spremljal v zrele leta, ko sta že davno zapustila šolo, še vedno pa sta čutila njen blagoslov.

Dve misli o povezanosti šole z življenjem je pač hotel Slomšek posebno naglasiti v svoji »šolski ustavi«. Najprej: vse istočasno vzgojno prizadevanje se mora med seboj podpirati, ne pa izpodkopavati in razdirati. V »Blažetu in Nežici« se vedno med seboj podpirajo dom, šola in cerkev, čisto po besedah, ki jih je Slomšek napisal na nekem drugem mestu: »Šola, cerkev in pa očetova hiša se morajo za roke držati. Kar se otrok od matere ali očeta nauči, ima šola nadaljevati in sveta cerkev dovršiti. To pa se le v enem in tistem jeziku po pravi pameti v domačih šolah zgodi.« Posebej pa je še naglasil: »Poduk in versko-nravna odgoja morata složno napredovati; ves učeniški stan, šolski učitelji in dušni pastirji, morajo biti z ljubeznijo povezano Eno.«

Druga Slomškova misel, ki se da tudi razbrati iz navedenih besed, pa je bila, da mora tudi zaporedoma si sledeče vzgojno prizadevanje vezati neka notranja enotnost. Tudi po vrstnem redu je prva izobraževalnica dom, nato šele sledijo razne vrste šol, ki jih mora vse prevevati en in isti duh. Slomšek je sicer svoje delo posvetil v glavnem le osnovni šoli, ki je bila tedaj največja pedagoška potreba. Vedel pa je, da tudi najširšim ljudskim plastem ne more zadostovati izobrazba, ki so si jo mogli pridobiti v zasilni začetni šoli. Zato je vsaj nakazal v svojem delu še nekatere izobrazbene možnosti. Tako si je zamislil nekake kmetijske in gospodinjske poklicne tečaje. Poleg teoretskih kmetijskih in gospodinjskih nauk, ki jih je nudil učencem in učenkam v šoli, je želel tudi, da bi se

dekleta zbirala v župnišču, kjer bi jim »kuharca, dobra prijazna duša, vsako nedeljo kaj pokazala, zdaj po kuhni, zdaj po jispi, kako se miza pokrije, postela popravi, kako se ena alj druga reč postavi, kar je... vediti potreba«; mladeniče pa naj bi učitelj jemal v sadovnjak, kjer bi jim pokazal, »kako se drevje sadi in požlahtnuje«.

Slomškova zamisel nedeljskih šol torej ni bila nikak enodneven pedagoški utrinek, temveč temeljito domišljena misel in ideja, kateri se pozna, da jo je avtor gojil leta in leta, preden jo je pokazal v knjigi. Iz življenja je skušal doumeti pedagoške potrebe svojega ljudstva in svoje dobe, v to življenje je hotel postaviti svoje rešitve in z življenjem je želel prežeti in v enoto povezati ves šolski sistem, ki mu je vsaj v kali lebdel pred očmi.

Kako premišljeno in načrtno je bilo Slomškovo pedagoško prizadevanje, je pokazal tudi v kasnejši dobi svojega dela. Ko je izdal »Blažeta in Nežico«, so bile slovenske začetne šole na svojem vrhuncu. Pri tem pa ni moglo ostati. Ne smemo prezreti, da so te šole tvorile poseben sistem poleg uradnega, »nemškega«. Tako ni moglo vedno ostati, ker bi država ob prvi priliki uničila naše zasilne šole in skušala zopet z vso silo uveljaviti svoj enoten šolski sistem. Zato se je Slomšek še potrudil, da na naši zemlji kar najbolj ponaši vse šole. S tega vidika moramo ocenjevati njegovo izdajo šolskih knjig.

Ko je opat Felbiger organiziral avstrijsko šolstvo, je izdal tudi prvo vrsto avstrijskih šolskih knjig, ki so izšle v šolski knjižni založbi na Dunaju in bi jih morale uporabljati vse šole in sicer praviloma v dunajski izdaji. Poznejša doba je prinesla le malo koncesij. Pač so morali dovoliti, da so normalne šolske knjige izhajale v nenemških prevodih, kakih domačih šolskih knjig pa nikomur niso pustili izdajati. Tudi »Blaže in Nežica« je bila le privatna knjiga, ki se v redni šoli praviloma ni smela uporabljati.

Ko pa so se leta 1848 razmere nekoliko izpremenile in je vodstvo avstrijskega šolstva prevzel grof Thun, si je Slomšek znal pridobiti nalogo, da je za šole po Slovenskem on sestavil šolske knjige, ki so potem izšle v uradni knjižni založbi na Dunaju. Postal je zaupnik ministrov, bil pa je davno že zaupnik svojega ljudstva. Sestavil je po naročilu vrsto slovenskih šolskih knjig, s tem pa je razvil isti program, ki ga je nakazal že v »Blažetu in Nežici« in ki je v marsičem nasprotoval uradni šolski politiki. Deloma je sam sestavil, deloma le pregledal in popravil šolske knjige, ki so bile potem prvič uradno izdane za slovensko ozemlje in niso bile prevodi kakih dunajskih izdaj. Ni pa bila njegova krivda, da do uvedbe teh knjig v vse slovenske šole ni moglo priti zaradi filoloških preprirov, ko so zlasti na Kranjskem raje uporabljali stare predmarčne prevode, ko pa nove izvirne slovenske knjige. Kljub temu pa je Slomškovo delo pomenilo prelom s preteklostjo in začetek nove dobe. Treba pa si bo kdaj še natančneje pogledati toliko hvaljeno dobo šolske zgodovine, ki se je pričela kmalu po Slomškovi smrti in je skoraj uničila vse sledove njegovega življenjskega dela na šolskem polju.

(Dalje.)

Krekov načrt za prosvetno delo

(K 75 letnici njegovega rojstva)

Ni dvoma, da je bil Janez Ev. Krek naš največji socialni delavec. Prizadeval si je, da bi naše ljudstvo dvignil na čim višjo raven. Njegovo delo pa ni bilo le enodnevno, temveč smotrno in načrtno. Krek je neposredno celil marsikako rano, toda prav tako se je trudil, da ustvari pogoje za boljši razvoj v prihodnosti. Na nekem shodu je izjavil: »Predvsem treba skrbeti za izobrazbo ljudstva. Podpore so malenkostna stvar in nič ne koristijo, če se prav ne porabijo. Izobrazba je najboljša podpora.« (S 13. III. 1906.) Važen pogoj za socialni dvig našega ljudstva je izpolnjen, če mu poglobimo in razširimo izobrazbo. Krek je to dobro vedel ter je vse življenje tudi na tem delal. Nad 17 let je bil predsednik in najmarljivejši delavec v SKSZ, sedanji Prosvetni zvezi, ki je bila matica izobraževalnega dela po vsem Slovenskem, obenem pa nekako ljubljansko prosvetno društvo, ki je tudi v podrobnem delu prednjačilo vsem ostalim društvom. Krek je bil tisti, ki je v Leonovi družbi uvedel tedenske sestanke, na katerih so se znanstveno obravnavala razna pereča vprašanja in se je vršila o njih diskusija. On je bil ustanovitelj in predsednik agilnega društva »Abstinent«, ki se je borilo proti pijančevanju med našim ljudstvom. Na njegovo pobudo se je ustanovila v Ljubljani slovenska trgovska šola, po njegovem prizadevanju se ji je pridružila zadružna šola, ki je bila prva te vrste v Avstriji in druga v Evropi, njegova stvaritev je bila čisto izvirna gospodarska šola, on je propagiral kmetijske in gospodinjske tečaje in šole.

Ker je tako bil Krek prav pomemben slovenski pedagoški delavec,¹ pač ne bo brez vsakega smisla, če skušamo iz nekaterih njegovih spisov² razbrati, kako si je zamišljal izobrazbeno delo, kje in kako naj bi se vršilo, kdo naj bi se ga udeleževal in kdo vodil, kaj naj bi se v raznih ustanovah godilo itd.

Kako globoko je Krek umeval izobrazbeno delo, nam priča že to, da se kljub svoji praktični delavnosti ni pridružil tistim, ki hočejo taka vprašanja reševati s samo strokovno izobrazbo. Krek je vedel in tudi razločno povedal drugače: »Silno se motijo tisti, kateri mislijo, da zadostuje za kmetov napredek samo **st r o k o v n a i z o b r a z b a**, da je dovolj, če pozna vse napredne nauke v kmetijstvu, če ve, kako se najbolje oblikuje zemlja, goji živina, skrbi za gozd. To je dobro in potrebno, toda to nikakor še ni vse. Našemu kmetu je treba več **s p l o š n e i z o b r a z b e**; te mu manjka, zato se pa tudi strokovna nima

¹ Prim. tudi moj članek »Krekov pedagoški nazor« v »Času« XXXII. (1937/38), 23 sl.

² V spisu citiram največ po svojih prepisih raznih Krekovih člankov in govorov, ki bodo izšli v V. zvezku njegovih Izbranih spisov.

kam nasloniti.«³ (»Domoljub«, 15. II. 1906, stran 97). Kje pa naj to dobi? Prva je ljudska šola poklicana, da mu jo da. A ta ne more storiti vsega in vsekar niti tega ne napravi, kar bi mogla. »Ljudske šole so slabe, da Bog pomaga. Poglavitni dokaz za to slabost je ta, da šolarji in šolarice ne odneso iz naših ljudskih šol nobenega veselja do učenja, do bukev. Ravno nasprotno: naše šole jim tako rekoč to veselje zamore. Vemo, da bodo planili pokoncu naši učitelji, češ da jih napadamo. Naj jim bo povedano, da resnica mora na dan, četudi zbode. Kmeta šola preveč stane, da (ne)⁴ bi smel povedati, kakšna je. Kdo je vzrok, ne bomo govorili, reči pa moramo, da samo učitelji ne. Dober učitelj more pač slab učni red popraviti in sem pa tja se res dobi kaka dobra izjema.« (Prav tam.)⁵

Ljudska šola torej ne daje dovolj »splošne« izobrazbe. Kam je naj gre mladi človek iskat? Iz Krekovih besed se da razbrati mnenje, da je treba šolo popraviti. Toda vsega niti tedaj ne bi mogla storiti. Danes bi mladega človeka, tudi kmečkega, po več obče izobrazbe napotili v meščansko šolo, morda celo v gimnazijo. Krek je v svojem času mogel seči le po drugi pomoči: kar manjka, naj nadoknadi društvo. Zato pa so poleg političnih in gospodarskih društev potrebna tudi izobraževalna. »Politična društva segajo v akcijo ob posebnih trenutkih, kadar vrši ljudstvo svoje konstitucionalne pravice, da poseže vmes v zistem vlade ter pooblasti može, ki naj v imenu ljudstva delujejo v javnih zastopih kot postavodajalci in nadziralci javne uprave.« (S 6. IX. 1902.) Dostaviti bi mogli danes, da imajo tudi politične organizacije dolžnost skrbeti za izobrazbo svojega članstva, seveda za politično izobrazbo, ki ni istovetna s samim strankarstvom. Tudi to je Krek gojil in njen pomen naglašal. »Poleg splošne izobrazbe ali pravzaprav ž njo skupaj je treba kmetu tudi političnega znanja in političke zavednosti... Kmet mora natančno vedeti, kako je zvezano njegovo gospodarstvo s politiko. Kaj mu pomaga najbolj urejeno gospodarstvo, če so pa državne meje na stežaj odprte, da mu s tujih krajev doma uničujejo ceno njegovim pridelkom? Kaj mu pomagajo vzorni hlevi in umetna gnojila, če ne more vsled slabe državne politike spraviti dostojno v denar svojih pridelkov? Kaj mu pomaga, če gospodarji po najnovejših bukvicah...« (D 15. II. 1906, 97 sl.), pa mu politika onemogoči uspeh? — Gotovo v teh besedah ni izražena celotna naloga politične izobrazbe, toda potreba po njej je dobro poudarjena.

Poleg političnih nam je treba tudi gospodarskih društev, ki »so postavljena naravno na čisto materialen temelj. Njih namen je čuvati nad ljudskim blagostanjem, odpirati ljudstvu nove vire za dohodke ter mu

³ Podobne misli naglašata danes L. Puš; prim. »Orač« I/6, junij 1940, str. 121 sl.

⁴ Besedica »ne« v viru manjka, a brez nje je stavček brez smisla.

⁵ Zelo ostra kritika naše tedanje šole, a nič ne de, če jo danes beremo. Ker nas današnjikov ne zadeva naravnost, laže »sine ira et studio« premislimo Krekove očitke.

dajati pomoč, da se množi premoženje« (S 6. IX. 1902). Naravno je tudi teh društev dolžnost, da skrbe za primerno gospodarsko izobrazbo, kar je Krek vedel in vršil. Saj je sam v govorih in predavanjih neštetokrat učil tudi take stvari; kot predsednik Zadružne zveze je uvedel zadružne tečaje in ustanovil zadružno šolo.

S političnimi in gospodarskimi društvi pa še ni storjeno vse. Treba nam je še izobraževalnih društev. »Saj ljudska duša ima toliko potreb, želja, zmožnosti in nagnjenj, katerih ne smemo zanemariti... Ko je mladenič stopil iz šole, nastopi ona doba, ko je najbolj raztresen in ko najhitreje pozablja, kar se je v šoli naučil, ako ima sploh kaj snovi za pozabljenje. V tej dobi podivja največ mladine... A v tej dobi od štiri-najstega do dvajsetega leta se že ponavadi položi temelj za ves umstveni in нравni propad, na katerem hira velik del ne le našega slovenskega naroda, ampak vsa ljudstva, ki so v podobnih razmerah. — Tukaj nastopi izobraževalno društvo svoje rešilno delovanje.« (S 6. IX. 1902.) To društvo bodi celo med prvimi, ki sprejme mladega človeka v svoje okrilje. »Pred vsem je potrebna izobrazba. Bodi to povsod prva točka, kateri se mora posvetiti največja pozornost.« (Prav tam.)

Izobraževalna društva naj bodo nosilci nadaljnjega izobraževanja naše mladine. »Izobraževalna društva naj bodo središča domačih talentov, naj bodo semenišča zdravih misli, ki se naj potem uresničujejo v življenju in posebno v gospodarski organizaciji. Zato pa je naša dolžnost, ta društva ustanavljati tako, da vabimo vanje pred vsem mladeniče, kateri so sposobni, da sprejemajo nove misli in nov pouk.« (Prav tam.)

Tudi v teh besedah je lepo izražen temeljni pomen izobraževalnih društev: zbirajo naj zlasti mladino, ki jo naj z izobrazbo pripravijo na javno življenje v gospodarskih organizacijah, pa tudi drugod (v »politiki«: v javnih zastopih in odborih itd.). (Dalje.)

Iv. Andoljšek

Didaktični materializem — najhujša bolezen našega šolstva

II. Didaktični materializem

(Dalje.)

Preden bom odgovoril na vprašanje, kaj je didaktični materializem, bom osvetlil sledeče pojme:

1. didaktika,
2. obrazovalna dobrina,

Priročnik »Slava Slomšku« dobite za 16 dinarjev v vseh knjigarnah!

3. obrazovalni proces,
4. materializem.

1. Didaktika

Beseda didaktika je grškega izvora in pomeni »didaskein« poučevati. Dr. K. Ozvald pravi, da je didaktika nauk o voditvi, t. j. o tem, kako koča vodiš s pomočjo uka.

Avtonomno bistvo šole je uk. Ako bi šola delala kaj drugega kot učila, bi zašla na drugo njivo.

Didaktiko so v raznih dobah različno pojmovali in kaže to pojmovanje prav poučen razvoj.

S pojmom poučevanja in učenja se peča Kvintilijan (35—95), v delu »Institutio Oratoria«. Ratke (1571—1653) je prvi sistematično obdelal pojem in naloge didaktike.

Tudi Komensky (1592—1670) se je pečal z didaktiko. O poučevanju misli, da je večšina, ki jo je treba proučevati in se uriti v njej. Opozoril je, da zavisi pouk od učenca, obrazovalne dobrine in zlasti od učitelja, ki je »duša šole«.

V svojem delu »Didactica Magna« (1576) daje navodila in konkretne predloge o pouku.

Dr. K. Ozvald pravi o tem delu v Pedag. zborniku iz l. 1932 sledeče: »To delo je umetnost, kako vse ljudi vsega naučiti. Didaktika Komenskemu ne pomeni le prizadevanje za razumsko (intelektualno) izobrazbo, ampak mu je z didaktiko v mislih tudi oblikovanje značaja in ustvarjanja mišljav (Gesinnungen). Skratka: Didactica Magna je to, kar se danes imenuje pedagogika v najširšem pomenu besede; v njej je podal praktično in teoretično osnovana navodila za duhovno obrazovanje mladega rodu.

Obrazovati pomeni učenca uvajati v spoznanje znanstvenih izsledkov, primerno svojim bodočim potrebam. Pomeni pa tudi oblikovati duha ob raznih umetnostih. Učenec naj si ugladi svoj materin jezik in naj se mu da dovolj prilike za vzgojo značaja; nauči naj se iskreno spoštovati Boga.«

Prof. K. Ozvald uporablja besedo obrazovati za poučevati in to čisto upravičeno, ker Komensky ne priporoča znanja, ki bi zadevalo le intelekt, nego tako znanje, ki oblikuje duha in sproži v učencu kulturotvorne sile.

Komensky se zaveda, da je duša pri vsakem pouku učitelj; to je čisto moderno pojmovanje didaktike in njenih nalog.

Tudi Pestalozzi (1746—1827) in Herbart (1776—1841) se bavita s tem vprašanjem.

Wilmann (1839—1920) razume pod didaktiko nauk o obrazovanju vobče, kar pove že naslov njegovega dela »Didaktik als Bildungslehre«.

Drugi pedagogi med tem časom razumejo pod tem pojmom v glavnem nauk o intelektualnem obrazovanju in se didaktika ne bavi neposredno z obrazovanjem čustva in volje, o čemer priča še poseben nauk poleg didaktike (hodegetika).

Sodobni pedagogi naglašajo, da naj bo pouk vzgojen, in zavračajo čisto intelektualno območje didaktike.

Najnovejše pedagoške smeri naglašajo, da mora didaktika težiti za obrazovanjem »celega« človeka in naj ne bo pouk omejen le na razum (znanje in intelektualne funkcije), nego naj vpliva na »srce« in voljo (karakter). S tem duhom je prežeta knjiga P. Petersena »Führungslehre des Unterrichts«, 1937.

Najnovejše pedagoške smeri zahtevajo tudi »novo didaktiko« in pravijo, da je intelektualistični duh stare didaktike precenjeval reaktivnost. Odtod izhajajo ugovori, češ da je bil učenec v stari šoli pasiven, receptiven in je dominiral učitelj. Nova didaktika zahteva učenčevo aktivnost, svobodo, spontanost.

Te zahteve pa so ekstremne, ker se pouk v celoti ne da »izvesti« iz učenčeve spontanosti, aktivnosti in samostojnosti. Pouk je oblikovalen le tedaj, ako učenec ob njem doživlja »plodovite momente«, a pri tem ne smemo podcenjevati sprejemanja in receptivnosti.

Sodobna didaktika bo morala najti kompromis med starimi in novimi zahtevami, ki so upravičene.

2. O b r a z o v a l n a d o b r i n a

Za izhodišče raziskovanja naj mi služi poglavje »Kultura in civilizacija« v dr. Ozvaldovi knjigi »Kulturna pedagogika«, kateremu tu sledim.

Za duhovno rast posameznika je odločilno to, h katerim vrednotam se obrača pogled te ali one dobe in v tem, h katerim vrednotam ta ali ona doba odpira svojo dušo. Nosilci vrednot so razne dobrine. Ne smemo torej zamenjavati enega pojma z drugim.

Dobrine so tako ali drugače cenjeni neživi predmeti ali živa bitja. Da laže teoretski razmotrivamo vrednote, jih razdelimo v sledeča področja:

1. Čutno področje. Vrednota je tu prijetnost, dobrine (nosilci vrednote) so jed, pijača.

2. Življenjske (vitalne), to je take vrednote, ki zadevajo življenjske sile posameznika, rodbine, ljudstva. Stremljenje po teh vrednotah se kaže v vsem tistem prizadevanju in tistih napravah, ki imajo služiti pospeševanju življenja in zdravja.

3. Gospodarsko področje. Vodilna vrednota na tem področju je korist.

4. Znanstveno področje, ki mu je vodilna vrednota spoznavanje resnice.

5. Področje umetnosti, kateremu je vodilna vrednota lepota.

6. Socialno področje. Tu so vrednote: ljubezen do bližnjega, poštenje in pravičnost.

Za Slomškove proslave si oskrbite priročnik »Slava Slomšku«. Naročite ga lahko v vseh večjih knjigarnah. Cena 16 dinarjev. Vsebuje dovolj izbranega proslavnega gradiva: deklamacije, govor, reke, basni in pesmi za mladinske zборе. To knjižico, ki sta jo uredila in izdala v samozaložbi profesorja E. Bojc in L. Kramolc, priporoča tudi kr. banska uprava vsem šolam. Enako jo priporočamo tudi mi!

7. Politično področje, ki mu je vodilna vrednota oblast.

8. Versko področje, ki mu je vodilna vrednota svetost.

Ako genij ustvarja, to se pravi, iz nepreračunljivih sil svoje duše tvori znamenita (»lepa, modra, pomenljiva«) dela, oziroma če odkriva velike vrednote na življenjskem področju znanstva, umetnosti, verstva, socialnosti, gospodarstva in ako potem člani bodisi njegovega ali tujih narodov ob takih velikih delih in vrednotah oplojajo duhovno plat svoje osebe, tedaj je to kultura.

Gonilna sila kulture je tajinstveni proces ustvarjanja in razodevanja s pomočjo sil, ki so takemu tvorcu in razdevalcu ad personam, »po milosti božji« lastne, proces, za katerega kulturni genij živi. Tako pravi prof. Ozvald.

Vrednota je nekaj, kar je nečasovno (lepota je bila in bo vredna) in objektivna (ni odvisna od subjekta). Ko genij odkrije vrednoto, ustvarja kulturne dobrine (vrednota dela). Prešeren je odkril lepoto in je ustvaril »Sonetni venec«. Sonetni venec imenujemo dobrino, v njej pa je utelešena vrednota, t. j. lepota.

Sicer pa je treba pripomniti, da so vrednote v pravem pomenu besede one, ki oplojajo človekovo duhovno plat (resnica, lepota, dobrot, svetost). Vsem vrednotam je lastna (immanentna) obrazovalna sila. Ker pa so dobrine »nosilke« vrednot, je tudi njim lastna obrazovalna sila, zato jim pravimo obrazovalne dobrine. Tako smo prišli do pojma obrazovalna dobrina.

(Dalje.)

Franjo Čiček

Šolsko in izvenšolsko delo učiteljstva

(Konec.)

V izvenšolskem delu si naj izbere učitelj popolnoma individualno tisto torišče, kjer je pač najbolj doma in se čuti sposobnega ter ima tudi veselje in zanimanje za to delo. Siliti koža kam je skrajno netaktno in nepedagoško in se s tem več škoduje, kakor pa koristi. So pa torišča, kjer prav za prav mora biti vsak učitelj, ki je napravil maturo in usposobljenostni izpit, sposoben za udeleževanje. To so predvsem prosvetna, gospodarska, socialna, humana in karitativna društva. Knjižnice, predavanja, režiserska dela pri dramatičnih odsekih itd. so hvaležna polja, kjer se lahko udeležuje vsak učitelj(ica). Drugi, posebno mlajši, se lahko posvetijo športu in telovadbi, zopet drugi pevskim zborom in glasbi, gasilstvu, gospodarstvu, literarnemu udeleževanju itd. Hvaležno torišče za dvig kulture in izboljšanje gospodarskih razmer so tudi razni tečaji, razstave, nadaljevalno šolstvo, poučne ekskurzije, izleti itd. Mirno lahko trdimo, da je v izvenšolskem udeleževanju toliko poprišč, da nihče ne more reči, da ne ve, kaj in kje bi začel.

»S l a v a S l o m š k u«, priročnik za Slomškove proslave, se dobi v vseh večjih knjigarnah za 16 din.

Tudi pri izvenšolskem udejstvovanju se mora vsak vedno zavedati, da je učitelj in vzgojitelj. Ne mislim, da se mora postaviti na nekako višjo pozicijo ter mogoče z viška gledati na druge, ampak da je vedno takten in takega obnašanja, ki ga zahteva njegov stan. Tudi izvenšolsko delo mora biti načrtno in smotrno. Pri tem bodi vedno dosleden in glej, da tvoj trud ne bo zastonj. Nekateri imajo slabo navado, da se v svoji začetni navdušenosti zakade v vsa mogoča poprišča, sodelujejo pri več društvih, nazadnje pa začno popuščati ali se celo popolnoma izločijo. Zato bodi pri izvenšolskem udejstvovanju previden in ne trati preveč svoje energije. Pač pa se loti funkcije, ki si jo prevzel, z vso natančnostjo in marljivostjo ter glej, da boš vedno drugim vzor dela in reda. Bodi z ljudmi vedno prijazen in zanimaj se za vsa vprašanja, ki jih tarejo. Pomačaj jim s praktičnimi nasveti in navodili, posebno pa pospešuj treznost in čut varčevanja. Bodi vedno skromen, kajti ravno skromnost razodeva pravega inteligenta in misleca. Nikoli ne sili v ospredje in na vidna mesta, temveč bodi vedno nekak neviden vodja in regulator vsega dela in udejstvovanja.

Vse svoje izvenšolsko delo usmerjaj vedno v tem pravcu, da bodo trije važni činitelji, to so šola, dom in cerkev, v harmonični povezanosti in složnosti. Eventualna nesoglasja uravnaj vedno objektivno ter z načelnega stališča. Ne nasedaj raznim govoricam in dobro premisli, predno kaj ukreneš. Bodi miren in dostojanstven. S tem si pridobiš velik ugled pri ljudstvu. Dobro mnenje in ugled pa je za vsakega ogromen plus. Zdaj se bodo šele pokazali pravi uspehi tvojega izvenšolskega udejstvovanja.

Dostikrat se ljudje pritožujejo, da goje nekatera društva le preveč zabavo in veseljačenje ter da se na ta način članstvo zavaja v zapravljanje in pijančevanje. Le kakšne predsodke naj ima prebivalstvo o učitelju, ki je nekak duhovni vodja takega društva. Mislim, da je tako izvenšolsko delovanje vredno vse obsodbe. Neverjetno trpi v takih primerih učiteljev ugled in še to, kar mogoče dobrega stori, ne obrodi sadu, ker je že a priori na slabem glasu in nalete njegove besede na gluha ušesa. Razumljivo je, da so društvene prireditve potrebne in da je tu in tam treba veselega razpoloženja, ali ves veseli ter zabavni del naj gre le do gotove meje. Dajaj ob takih prilikah lep zgled, predvsem v zmernosti in taktnem vedenju. Ne posedaj na veseličnem prostoru do ranih jutranjih ur, ampak v skrajni sili kvečjemu do polnoči. Ne čakaj, da boš zadnji pometal veselični prostor, ampak bodi prvi, ki ga zapuščáš. Ne brigaj se za oštirjevo jezo, saj ga bo kmalu minila, ko spozna tvojo doslednost. Kajti kaj nam pomaža, če kdo izvežba na primer še tako dobre pevce, telovadce itd., privadi pa jih s tem k veseljačenju. Tudi vsako izvenšolsko delo mora imeti jasno načrtan vzgojni smoter in cilj. Ne samo učni uspehi, temveč tudi vzgojni morajo biti vidni. V tem duhu in v tem pravcu se naj vrši vse izvenšolsko udejstvovanje učiteljstva.

Kakor vidimo, zahteva šolsko kakor izvenšolsko delo ogromno dela in priprav. Učitelj mora študirati ter intenzivno spoznavati svoje učence ter njihovo okolje, istotako pa mora posvetiti svojo pozornost tudi od-

raslim. Vse to pa lahko in uspešno vrši le učitelj(ica), ki je stalno na svojem terenu, to se pravi, da stanuje v svojem službenem kraju. Vožnje sem ter tja, prihod in odhod iz šole ter iz kraja so velike rakrane in ovire uspešnega udejstvovanja učiteljstva, tako v šolskem in izvenšolskem oziru.

Stališče torej, da zadostuje, ako se učitelj posveti le šolskemu delu, ni pravilno. Oboje je potrebno. Premalo je, če se posveti učitelj le šoli, vse drugo pa ga nič ne briga. S tem ni zadostil v popolni meri § 1. zakona o ljudskih šolah.

Zato je pravilno stališče tistih, ki trde, da si zasluži odlično oceno le tisti učitelj(ica), ki vrši svoje delo odlično v šoli, a tudi izven nje. To je pa tudi popolnoma pravilno. Kajti kako naj imata na primer dva enako oceno, ki sta v šoli sicer res enaka, toda po šoli se eden umakne v svoj privatni krog, drugi pa posveča še svoje razpoložljive sile občestvu in javni blaginji? V smislu pravičnosti bo treba v tem oziru še precejšnje remedure.

Nekateri so tudi proti dosedanjemu načinu ocenjevanja. Zahtevajo samo dve oceni: »zadovoljuje« in »ne zadovoljuje«. Po mojem mnenju sta dve oceni premalo, kakor jih je zopet pet preveč. Nekaka zlata sredina mora biti. Saj tudi marsikaterega učitelja ne moremo takoj negativno oceniti za vsako malenkost, dočim si zopet ne zasluži tiste ocene, ki jo ima odličen učitelj. Zdi se mi, da bi še najbolj odgovarjale tri ocene: »odlično«, »zadovoljuje« ali »ustreza« in »ne zadovoljuje«. Od teh bi bili prvi dve oceni pozitivni, tretja pa negativna. Iz psiholoških vidikov je namreč zelo važna in potrebna striktna objektivnost in pravičnost. Kajti enega ne smemo prezreti: Učitelju ne smemo vzeti veselja in volje do dela, pa bodisi v šolskem, bodisi v izvenšolskem smislu. (Dalje.)

E. Bojc

Nauk o duši

III. DEL

MISLJENJE

(Dalje.)

Poleg čutnih zaznav in predstav imamo še eno vrsto spoznavanja in osveščanja o predmetih in pojavih, ki pa po njej ne prihajajo neposredno iz okolja kot čutno-izkustveni material, temveč ona prihaja do njih s svojo lastno aktivnostjo: to je mišljenje. Naloga te vrste doživljanja je predvsem, da urejuje, primerja in organizira, ugotavlja sličnosti in razlike med poedinimi deli čutno-izkustvenih predmetnosti in jih spaja v nove celote višjega reda (asociativno mišljenje). A asociativno mišljenje še ne stvarja ničesar novega, ampak samo obnavlja (reproduk-

Priročnik »Slava Slo m š k u« dobite v vseh knjigarnah (cena 16 dinarjev).

tivno) predstave, ki so v nas nastale. Šele če se veže predstavna snov s hotno pažnjo in v določeni smeri, imamo mišljenje v ožjem smislu (aperceptivno mišljenje), ki je mnogo aktivnejše in samostojnejše glede predmeta, na katerega je naperjeno (intendirano). Tako mišljenje veže istovrstne predmete, ki so po svoji vsebini sorodni, skupni. Take skupne predstave, ki nam pomagajo do osnovnega miselnega materiala, imenujemo pojme. To so miselni elementi, s katerimi mišljenje dalje gradi sodbe in sklepe.

Ako zberemo »miselne« doživljanje, kakor zatiranje, zanikanje, sodbe, sklepanje, nam stopi v ospredje sodba ali trditev, odn. zanikanje, ki je ali nahajalna (nekaj biva) ali takovostna (nekaj je takšno). Dočim je celokupno predstavljanje glede vsakega nasprotja indiferentno, so sodbe in vse misli sploh ali pozitivne ali negativne. To razmerje med vsemi pozitivnimi in negativnimi mislimi imenujemo protirečje (kontradikcijo). Če smo namreč zelo prepričani o bivanju nekega pojava, smo obenem prav malo ali nič prepričani, da istega pojava ni. Vsaki pozitivni trditvi, ki je v količinskem pogledu po vrsti: maksimalna, tričetrtinska, polovična, četrtninska, minimalna, odgovarja enakovredna ista negativna trditev, ki je po vrsti: minimalna, četrtninska, polovična, tričetrtinska, maksimalna. Misli so torej protirečno (kontradiktorno) pozitivna ali negativna dejavnost (aktivna) doživljanja.

Napram mislim so predstave psihološke podlage. Vsako mišljenje je brez sočasnega pristnega ali nepristnega predstavljanja izključeno. Mišljenje je torej napram predstavljanju višjeredno doživljanje. Lahko pa imajo naše misli za svoje psihološke podlage tudi drugačna doživljanja, n. pr. čustva in stremjenja ali celo zopet misli.

Dočim so predstave zavestne slike poedinega predmeta in nekak zbor vseh njegovih lastnosti in pripadnosti, pa je pojem zbor samo skupnih in bitnih lastnosti več poedinih predstav, torej zavestna slika mnogih predmetov. Predstava je po vsebini širša, po obsegu ožja od pojma. Do pojmov pridemo po analizi, abstrakciji in sintezi. Drugačni so pojmi o isti stvari pri otroku kot pri odraslem in pri neizobražencu drugačni kot pri izobražencu.

Združevanje in vezanje pojmov v nove zavestne celote, ki nam pomagajo do novega spoznanja predmeta, imenujemo sodbe o predmetih. Šele s sodbo mislimo v pravem smislu in ločimo istinito od neistinitega. Zavestno odločitev o spojnosti ali nespojnosti dveh vzporednih pojmov imenujemo sodbo. Šele ko je smisel za kritiko razvit in naša sodba o stvareh smiselna, se človekovo mišljenje dvigne na stopnjo logičnega mišljenja. Sodba je miselno dejanje, s katerim zavzemamo stališče do kakega stvarnega stanu, ko ga iz določenih razlogov — z različnimi stopnjami gotovosti — ali priznamo ali odklonimo.

Poleg prostega presojanja ob vezanju pojmov poznamo še vezanje samih sodb, namreč sklepanje, s katerim prihajamo do novih resnic o stvareh. Sodba, ki se izvede iz prednjih dveh sodb, odn. resnic, ki se

izvaja iz prejšnjih resnic, se imenuje sklep ali zaključek. (Več o tem govori Logika!)

Imamo pozitivne in negativne misli s prepričanjem (trditve) in brez prepričanja (dopustitve). To razmerje nas spominja na razmerje pristnih in nepristnih predstav in bi v enakem smislu lahko trditev imenovali pristno, dopustitev pa nepristno misel. Saj so tudi vse dopustitve izven nasprotja »spoznanja« ali »zmote«, kakor smo prej o nepristnih predstavah rekli, da ne morejo biti niti »zaznavnega« niti »halucinatornega« značaja. Brez prepričanja lahko mislimo vse mogoče in smo pri tem brez »odgovornosti« in ozira na »resnico« ali »zmoto«, dočim je vsaka trditev, torej misel s prepričanjem, ali spoznanje ali zmota. Ista dejstva, ki jih bližnji trdi, mi n. pr. dopuščamo (vsaka debata!). Torej gre pri trditvi in dopustitvi za razliko v deju mišljenja (kako mislimo!), dočim razlika med pozitivno in negativno mislijo ne zadeva načina mišljenja, ampak njegovo vsebinsko komponento (kaj). Vse misli, ki niso sklepi, imenujemo tudi samomisli, vse sklepe pa somisli. Tudi ta razlika je, kakor razlika med takovostno in nahajalno mislijo, vsebinskega značaja.

Dejstva so edini neposredni predmeti mišljenja, kakor so bile osnove neposredni predmeti predstav. Kakor smo halucinatorično pristnost predstavljanja izvajali iz fizikalno-fizioloških posebnosti in sploh drugotnih činiteljev, tako zdaj velja isto tudi za misli in prepričanja. Tudi pristnim mislim, katerih pristnost se da izvajati edino iz drugotnih činiteljev na subjektu samem, ne moremo pripisovati značaja spoznavanja. Povsem drugačno razmerje pa nahajamo pri prepričanjih, kakor n. pr. da meri trikotnik v Evklidovem prostoru 180° , da je celota večja nego del, da toplota razteza kovino itd. Pot, ki vede do takih prepričanj, nima opravka z nikakimi posebnostmi subjekta. Zato imenujemo taka prepričanja spoznavanja (avtonomna prepričanja). Poglavitna naloga vsake znanosti je ta, da skuša vedno bolj izločiti heteronomna prepričanja, čeprav je popolna izločitev take heteronomnosti le končen idejni, nikoli dosegljiv cilj vsake znanosti.

Ko analiziramo kakršne koli pojave, ne doživljamo nahajavnih, temveč takovostne pozitivne ali negativne misli, s katerimi izrekamo, da imajo ali nimajo teh in teh lastnosti, ali tudi, kaj so in niso. Pa tudi označitev (definicija) kakega pojava, ki ni v svojem bistvu drugega kot njegova analiza, je nezavisna od vprašanja, ali pojav sam v resnici biva ali ne, odn. nezavisna od vprašanja, ali so njene predstave psihološke podlage pristnega ali nepristnega značaja. — Tudi vsaka indukcija in dedukcija je pristna in pozitivna ali negativna somisel, indukcija nahajalna, dedukcija pa takovostna. — Domnevanje je ali spoznavanje ali zmota.

(Dalje.)

Priručnik za Slomškove proslave »Slava Slomšku« naročite lahko v vseh knjigarnah.

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Kakor za vsa področja ljudskega življenja, velja tudi glede narodne noše, da se ista ne dá vsiliti, da je ona krajevno in časovno vezana in pogojena, da je torej ne moremo prestaviti v krajevno in časovno okolje, v katero ne spada. Narodne noše ne moremo narejati, kakor tudi ne moremo samovoljno narejati narečja, šege in običajev, ampak mora narodna noša sama od sebe rasti ter se prilagajati življenju.

Pronik v duh narodne noše predpostavlja poznanje življenjskega sloga ljudstva ter šeg in običajev krajevnega občestva, od katerih je zavisna. Ona se ritmično veže z zunanjim in notranjim ozračjem pokrajine, zemlje in okolice. Ljudstvo s svojim fizičnim in moralnim ozračjem, delom, praznovanji in slavji, veselnicami, petjem in plesi, dalje pokrajina in časovna doba, vse se med seboj prepleta in skladno veže z narodno nošo.

Brezprimerno neokusno je zatorej, ako se oblačijo v narodno nošo taki ljudje, ki nimajo nobenega osebnega razmerja z njo ter s svojim ponašanjem le žalijo slog kmečkega življenja, narodno nošo samo pa s tem ponižujejo v nekako maškerado. Mnogi si namreč v posnemanju kmečkosti dovoljujejo razne razigranosti in neslanosti ter s svojim nespodobnim vedenjem žalijo duha naroda in kmečkega občestva.

Slovenska narodna noša je organično vzrasla kulturna imovina ljudstva ter terjaja spoštovanje in temu primerno vedenje.

Narodna noša zatorej nikdar ne sme služiti v nekak modni kič nekaterim ljudem, ki se jim zahoče malce kmečke romantike, a duševno pa so oddaljeni od nje in stoje izven vsakega kmečkega življenja, jim manjka vsak osebni takt ter ne razumejo narodovih šeg, običajev in navad, sploh nedostaja jim vsakega narodopisnega znanja, brez katerega je nemogoče pronikniti v duh narodne noše. Naivno je, ako kdo domneva, da si bo pridobil staro pojmovanje življenjskosti, veselosti in radosti, da bo dojel duh naroda, ako si nadene narodno nošo ter v njej veselo uka, pleše in pôje, a v njem pa istočasno ni tiste mišljave in življenjske stališčnosti, iz katere je vzrastla ta ljudska kultura z narodno nošo, starimi plesi, pesmimi in starimi melodijami. Tak način posnemanja narodnih noš je lahko često bolj škodljiv kakor kristen. Najfinejše in najobčutljivejše sile v rasti naroda zahtevajo, da narodno nošo gojimo z ljubečimi rokami in razumevajočim srcem skrbnega vrtnarja.

Slovenska narodna noša je psihološko globoko zasidrana v ljudske šege, običaje in navade. Ako le-te odtrgamo od narodne noše, potem je narodna noša le vnanjega pomena, ne več živa v narodu, brez zveze z notranjo življenjsko osjo. Če odmislimo torej od narodne noše običaje in šege slovenskega ljudskega občestva, v katerih se zrcali življenjski ritem matičnih plasti naroda, tedaj postane narodna noša samo modna podoba

oziroma modni vzorec oblačila iz preteklosti. Le v zvezi s poznavanjem šeg, običajev in navad slovenskega ljudstva po posameznih krajevnih občestvih nam narodna noša odpira duhovni pogled v nesluteno širino naroda, v njegov duh ter v silo njegove biti.

Dasi sem namenila podroben opis slovenskih šeg in običajev za ilustrirani narodopis,¹ vendar moram prav iz tega psihološkega stališča povzeti nekaj teh šeg in običajev, kajti le na ta način moremo obujati spoštovanje do narodne noše, jo ohranjevati in jo ščititi pred izmalichenjem. Samo ob poznanju narodovih običajev in šeg moremo občutiti vezalno silo med nošo in ljudstvom, le ob njih lahko smiselno dopolnimo celotno duhovno podobo naroda in zasledimo žive tokove ljudske kulture z vsemi zdravilnimi snovmi za bodočnost.

Ni zatorej narodna noša zgolj historično vrednostno merilo za ljudsko sedanost, ampak v zvezi z njo naj srce začuti obmolknjene pesmi, ves notranji čar slovenskih starožitnosti, dojame naj njihov smisel in pomen. Brez tega notranjega stika pa je vsakdo psihološko gluha za govorico mišljenjskega in čutenjskega sveta slovenskega ljudstva.

Slovenski običaji in šege nam osmiseljujejo tradicionalno se ponavljajoča izvestna dejanja ljudstva, katera dejanja se vrše iz gotovega ozira, ob gotovih prilikah in v trdno določeni obliki.

V mnogih običajih in šegah se nam javlja pretresljiva notranja moč slovenske duše, ki v raznih simbolih izraža svoja religiozna, lirična in domotožna hrepenenja. Tudi katoliška cerkev je v tisočletju svojega graditeljskega dela na slovenskem prostoru mnoge slovenske šege in običaje prepojila s svojimi mislimi in oblikami ter jih obogatila, dvignila in plemenitila, tako da slovenski narod izkazuje velik del svojih običajev n e r a z d r u Ź n o p o v e z a n s cerkvenimi prazniki, družinskimi in ljudskimi slavji.

Začnimo kar pri božičnem času, s katerim se začenja niz cerkvenih in ljudskih praznikov.

Že predniki Slovencev so čas po letnem soncevratu smatrali kot boj med lučjo in temo. Vedno krajši postajajo dnevi, sončna obla izginja z vsakim dnem hitreje z nebesnega svoda, dokler ne doseže najnižjo točko dne 22. decembra, ko stopi sonce v znamenje kozla. To je zimski soncevrati, ki so ga imenovali k r a č u n. V kračunu so praznovali rojstvo S v a r o - Ź i č a, sina sončnega božanstva, ki napove boj zimski temi. Morana, boginja zime in smrti, je odela vso naravo v mraz in sneg in led. Da prepode zle bese, zimske temine in meglé, so začeli pastirji trobiti v rogove v znamenje, da se bliža čas Svarožiča, ki bo začel boj s temo. V tem času zimskega soncevrata je počivalo delo, ljudstvo se je predajalo rajanju in veseljačenju, trobili so in vriskali, da se je pok, vrisk in pisk razlegel daleč naokoli. Tako je ljudstvo spremljalo ta boj narave med temo in lučjo, ko se bodo dnevi začeli daljšati in zemlja dobivati počasi večjo svetlobo, — dokler ne nastopi Vesna, ki bo podarila zemlji sonce in toploto, ki sta

¹ ki ga mislim posebej izdati.

najvažnejša predpogoja za obujenje narave in za rast rastlin ter vsega živega.

Katoliška cerkev je ta čas posvetila v adventni čas; namesto z rajanjem, piskanjem in vriskanjem naj se ljudstvo umakne vase in pripravi na prihod Odrešenika, ki je prinesel svetu luč odrešenja. — Stari poganski nazori so se umikali temu višjemu pojmovanju, vendar si ljudstvo ni dalo povsem vzeti tega običaja veseljačenja, piskanja, trobljenja in vriskanja, temveč ga je preneslo na otroški praznik v tem času, na god sv. Miklavža, ki se obhaja 6. decembra. Za slovensko ljudstvo je sv. Miklavž neprimerno večjega pomena kakor o božičnem času smrečica oz. božično drevesce.

Le počasi pronika v slovensko ljudstvo šega božičnega drevesca oz. okrašene smrečice, katera šega pa je tujega izvora. Med evropskimi narodi je malo primerov, da bi kako ljudstvo zvezalo sv. Miklavža tako z narodnim običajem kakor ravno slovenski narod. (Dalje.)

Boris Grad

0 gozdni šoli

V »Slovincu« z dne 27. avgusta 1940, št. 195, sem z zanimanjem prečital članek z naslovom »Potrebna nam je gozdna šola«, v katerem člankar utemeljuje potrebo le-te, jo opiše in končno predlaga ustanovitev vsaj dveh takih šol, eno za bivšo mariborsko in eno za bivšo ljubljansko oblast.

S člankarjem se mora glede potrebe gozdnih šol strinjati vsak, ki mu je pri srcu zdrava in krepka slovenska mladina.

Pri podrobnem pregledu podanih misli in glede na statistike, s katerimi razpolaga okrajno načelstvo v Radovljici, sem ugotovil sledeče:

V 29 ljudskih šolah je bilo vpisanih v letu 1939-40 v osnovno šolo (to je v 1., 2., 3. in 4. r.) skupno 3626 otrok, od teh 1901 deček in 1725 deklic.

Za sušico so zboleli 3 dečki, 4 deklice, slabokrvnih je bilo 17 dečkov, 18 deklic, za srčno hibo je bolehalo 15 dečkov, 22 deklic,¹ slabe telesne konstrukcije je bilo 13 dečkov, 13 deklic,

šibkost živčnega sistema je bila opažena pri 15 dečkih in 20 deklicah.

Glede na to bi bilo v soglasju z zahtevami g. člankarja za gozdno šolo godnih 63 dečkov, 77 deklic, skupno 140 otrok.

Navedeni statistični podatki temelje na ugotovitvah zdravniških pregledov šolske mladine in so vsekakor točni. Ker so zdravstvene razmere v našem okraju zadovoljive, ker je mladina večinoma dobro hranjena, primerno oblečena, snažna, se mnogo kreta na svežem zraku, telovadi (saj so najboljši telovadci v državi pri nas doma), sem mnenja, da zdravstvena slika tudi v ostalih okrajih ne bo boljša.

S tem je nujna potreba ustanovitve gozdnih šol dokazana, dokazano pa tudi, da bi se morale iste ustanoviti v vsakem okraju.

Financiranje gozdnih šol je vprašanje zase, v katerega se v tem članku ne bom spuščal.

V radovljiškem okraju je pričela gibanje za ustanovitev take šole Protituberkulozna liga na Jesenicah, pri kateri se poleg drugih s posebno vneto udelejuje tamošnje učiteljstvo. Na idilični planini Uskovnici v Bohinju, 1100 m

¹ Taki otroci ne smejo v gore (op. uredništva).

visoko, je kupila Liga nad 2000 m² sveta, izdelala gradbeni načrt in v letošnjem avgustu pričela z izkopom. Temelji in kletni prostori bodo pred zimo gotovi, z ostalimi deli pa se bo nadaljevalo spomladi, kakor bodo pač dotekala denarna sredstva. Zaradi skromne zbirke, s katero Liga razpolaga, seveda ne bo mogoče zgraditi stavbe, ki bi mogla sprejeti vse okrepitve potrebne otroke naenkrat, dana je pa možnost poznejše razširitve, ako bodo sredstva na razpolago.

Skrb za zdravje mladine je tudi dolžnost občine, banovine, države. Vse te naj podpro privatno iniciativo z izdelavo primernih brezplačnih gradbenih načrtov, s potrebnimi denarnimi sredstvi, poverijo naj strokovnjake (zdravnike in učitelje prakse) s sestavo delovnih načrtov za gozdne šole in poskrbe, da prično le-te čimprej delati v blagor in krepko rast slovenske mladine, za katero vsi želimo, da bodi in ostani v vsakem oziru zdrava.

Zdi se mi, da je vprašanje gozdnih šol s tem postavljeno na točko, ki jo je treba z vseh strani osvetliti in zadovoljivo rešiti.

Pavle Kveder

Telesna vzgoja, mladina in šola

(Dalje.)

V z t r a j n o s t

je vrlina, ki naj bi bila last vsakogar in vsakomur v ponos. Žal pa je prav danes doba, ko je ta vrlina vedno bolj redka v našem življenju. Posebno manjka marsikdaj in marsikje doraščajoči mladini, ki se le mnogokrat preveč prepusti valovom slučajnosti. Vse naše telesno in duševno delo bi moralo biti osnovano na tej vrlini — žal pa je marsikje skoro nepoznana.

Vztrajen biti se pravi korajžno in moško prenašati napore in težave, žilavo obvladati in premagati vse zapreke in neprijetnosti, nepremagljivo kljubovati vsem nevšečnostim, ki nam jih tako rado nudi življenje. Vztrajnost pa temelji oz. izvira iz močne volje. Pomislimo samo na nekaj momentov, pa se bomo prepričali o resničnosti tega.

Pri vsakem dalj časa trajajočem telesnem vadenju se pojavi utrujenost. Tej sledi pešanje dobre volje, veselje hitro preide v nejevoljo, skratka, ne počutimo se dobro. Da pa sčasoma premagamo te nastale neprijetnosti in jim ne podležemo, so potrebne vaje, pogoste vaje, s katerimi pridobivamo in nato stopnjujemo svojo vztrajnost. Takih vaj imamo nešteto. Preprosta in zelo priljubljena vaja za pridobivanje vztrajnosti je tek na daljše razdalje. Pri tem teku je treba preteči različne dolžine v zmernem tempu in brez prevelikega napora ter večjega izgubljanja svojih moči. Zanimivo je, da se nam zdi tek lahek, ko ga gledamo. Ko pa poizkusimo, se navadno takoj sprva preveč junaško zaženemo, pretiravamo v tempu in čedalje tečemo, tem težje se nam zdi. Zato moramo zdaj imeti precej volje, da vzdržimo tempo, oz. da sploh pretečemo dano razdaljo. Čim večkrat poizkusimo, tem bolje gre — telo se krepi in volja postane močnejša, pridobivamo na vztrajnosti. Tek je namreč vaja, ki nam da mnogo zdravstvenih in vzgojnih vrednot, le pretiranosti se moramo izogibati. Pred očmi pa imejmo vedno tudi pravilo, da je tek telesu koristna vaja samo takrat, če od nje zahtevamo malo več kot samo zabavo, t. j. da ne tečemo samo za zabavo in samo toliko, kolikor nam je lahkotno, ampak toliko, da uporabimo tudi nekaj moči in volje. S tega pridobivamo na vztrajnosti. Pozabiti pa tudi ne smemo, da tek, ki ga prenehamo takoj, ko se pojavi pri njem neugodje, ni vztrajnostni tek.

Poleg teka poznamo še druge, zdravju prav tako koristne vaje. To so hoja, veslanje, plavanje, smučanje, turistika itd. Prav za prav spadajo sem vse vaje, ki jih gojimo zato, da bi dosegli vztrajnost. S pomočjo takih vaj treniramo slabo voljo, ki prične pojemat in sčasoma skoro popolnoma izgine. Z voljo in vajami smo se torej dokopali do vztrajnosti. Povečanje telesne vzdržljivosti in vztraj-

nosti pa stvori čvrstost in žilavost, s tema pa lažje zmagujemo življenjske zapreke in težave.

Ta žilavost postane sčasoma s pomočjo navade last značaja in človek začne vztrajnost uporabljati v življenjskih borbah. Vztrajnost je nujno potrebna pomočnica v raznih težkih službenih dolžnostih in pri vsakem duševnem delu. In tega potrebujejo vsi ljudje današnjega časa, namreč vztrajnega dela in borbe v svojih poklicih in dolžnostih, saj so nam poznana skoro neverjetna dejanja, ki so temeljila na močni volji in bila dosežena z neprestanim vztrajnim delom. Ne pozabimo, da je pri nekaterih narodih vztrajnost ne le narodova posebnost in vrlina celote, ampak je ta tudi plod vzgoje (Angleži).

Vztrajnostne vaje pa imajo še drug koristen učinek. S premagovanjem utrujenosti, nerazpoloženja in pri vajah nastalih neprilic se človek, ki je prekaljen v boju s takimi neprijetnostmi, utrdi telesno in duševno. In prav pri telesnih vajah (bodisi pri telovadbi ali športih) je treba povsod zmagovati razne težkoče, prenašati napore in bolečine. Kolikokrat borilec pade, se udari v borbi s soigralcem, mora se boriti, pred njim sta poraz ali zmagá — ne sme pa popustiti, moško mora vzdržati do konca borbe.

Telesne vaje so torej odlično sredstvo zoper telesno in duševno mehkužnost, razvijajo moškost in pripravljajo človeka na težke življenjske naloge in borbe. (Dalje.)

Iz šolske zgodovine

Prof. Lojze Potočnik

Zgodovina ustanovitve meščanske šole v Kranju

(Dalje.)

S poročilom P. št. 1528 z dne 30. septembra 1928 je okrajni načelnik obvestil o potrebi gradnje novega šolskega poslopja za deško in dekliško osnovno šolo ter za dekliško meščansko šolo v Kranju tudi oblastni šolski odbor v Ljubljani in ga zaprosil, da posreduje, da se bo gradnja nove šole v Kranju pospešila. Z ozirom na to je oblastni šolski odbor v Ljubljani s svojim dopisom št. 1850 z dne 16. novembra 1928 zaprosil okrajnega glavarja v Kranju, da mu predloži zapisnik,³ iz katerega bi bilo razvidno, da se je uradno ugotovilo, da šolsko poslopje deške in dekliške ljudske šole v Kranju iz pedagoških in zdravstvenih razlogov ali iz gradbeno tehničnega vidika ne odgovarja zakonitim šolskim predpisom, češ da bo le na podlagi teh uradnih ugotovitev mogel uspešno posredovati, da se pospeši z gradnjo nove šole v Kranju.

Pomoč oblastnega šolskega odbora v Ljubljani bi se utegnila izkazati pri prizadevanju za gradnjo novega šolskega poslopja za deško in dekliško osnovno šolo ter za dekliško meščansko šolo in posredno za otvoritev dekliške meščanske šole v Kranju zelo plodovita, ako se ne bi dogodki v začetku leta 1929 drugače zasukali. To kaže tudi dopis oblastnega šolskega odbora v Ljubljani št. 1291 z dne 5. decembra 1928, v katerem je oblastni šolski odbor v Ljubljani z ozirom na dopis okrajnega glavarstva v Kranju P. št. 1321 z dne 23. VIII. 1928 povabil okrajnega glavarja v Kranju, da skliče za 15. december 1928 v svojih uradnih prostorih zastopnike vseh občin sodnega okraja Kranj na razgovor o ustanovitvi dekliške meščanske šole v Kranju, kar je okrajni glavar res storil, mestno občino Kranj pa še posebej prosil, da povabi poleg tega še na razgovor

³ Takega zapisnika, kakor vse kaže, okrajno glavarstvo v Kranju bržkone ni imelo, pač pa je imelo podatke o stvarnem dejstvu ali vsaj lahko poročalo o stvarnem dejstvu.

zastopnike krajevnega šolskega odbora in odsek za gradnjo novega šolskega poslopja. Vabilo okrajnega glavarja na omenjeni razgovor o ustanovitvi dekliške meščanske šole in gradnji novega šolskega poslopja je popolnoma uspelo. Razgovora, ki ga je vodil dr. Karel Capuder in ki se je vršil navedenega dne v mestni posvetovalnici v Kranju, so se poleg vladnega svetnika Josipa Žnidarčiča in okrajnega prosvetnega referenta Vilibalda Rusa udeležili zastopniki skoro vseh štirinajstih občin sodnega okraja Kranj. Občinski zastopniki so se, kakor je razvidno iz poročila tega razgovora, ki ga je okrajni glavar pod KP št. 1997/28 poslal oblastnemu šolskemu odboru v Ljubljani z ozirom na njegov dopis št. 1850 z dne 16. novembra 1928, v načelu strinjali, da so pripravljene prispevati h gradbenim kakor tudi k vsakoletnim vzdrževalnim stroškom dekliške meščanske šole v Kranju s primernimi, davčni moči odgovarjajočimi prispevki. Vendar se o prispevkih od strani posameznih občin zaradi podrobnega poročila o novi davčni reformi in pod vplivom tega poročila, ki ga je podal davčni nadupravitelj Josip Tajnik, poudarjajoč, da se bo učinek nove davčne reforme pokazal šele čez leto dni, na tem razgovoru še ni sklepalo. Zato se je slednja zadeva soglasno odložila do tedaj v končno rešitev. Iz istega razloga je prosil okrajni glavar v omenjenem svojem poročilu oblastni šolski odbor, da počaka z naprošenim posredovanjem, da se pospeši gradnja novega šolskega poslopja, in s tem omogoči otvoritev že dovoljene dekliške meščanske šole, vsaj do jeseni 1929, ko se bo učinek nove davčne reforme že pokazal in ko bodo začete priprave bliže uresničenju.

Po tem razgovoru je sicer bila podoba, da utegne mesto Kranj kmalu dobiti tako neobhodno potrebno novo šolsko poslopje za deško in dekliško osnovno šolo ter toliko zaželeno dekliško meščansko šolo. Ali prišlo je leto 1929 in nato še leta hude gospodarske stiske, ki tudi Gorenjski niso ravno popolnoma prizanesla. Posledica tega je bila, da se je gradnja novega šolskega poslopja za nekaj časa odložila, dasi se ni nikdar pozabilo na to misliti. Toda svojo dokončno obliko, mogoče tudi zaradi okostenelosti prejšnje občinske uprave, kar se je kazalo tudi na drugih poljih občinske uprave, je dobila misel na gradnjo novega šolskega poslopja šele leta 1936 za časa začasne občinske uprave pod vodstvom bančnega direktorja Karla Česnja, ki se je dokončno odločila, da sezida novo šolsko poslopje, toda zdaj le za deško in dekliško osnovno šolo, ne pa tudi za dekliško meščansko šolo, kakor se je prvotno nameravalo. H gradnji se je pristopilo že junija 1937, kmalu potem, ko je prevzela mestno občino nova občinska uprava pod vodstvom sedanjega župana K. Česnja, ki jo še danes vodi v vsestransko zadovoljstvo in v vsestransko korist prebivalstva mesta Kranja.

Kljub temu, da se je občina odločila, da bo postavila novo šolsko poslopje le za deško in dekliško ljudsko šolo, so se vendar s pričetkom gradnje novega šolskega poslopja na stežaj odprla vrata misli na otvoritev meščanske šole v Kranju. Zato je meščanskošolski ravnatelj Jože Lampe, ki je takrat služboval v Ljubljani, ob ugodni priliki ogrel novega župana mestne občine, bančnega direktorja K. Česnja, da poskusi uresničiti že stari načrt, da se tudi v Kranju odpre meščanska šola, toda zdaj ne več le dekliška, marveč mešana meščanska šola. Župan Česenj se je za to misel ogrel, vendar je kljub temu, da mu je ravnatelj Lampe svetoval, da je bolje, da se ustanovi mešana meščanska šola, vztrajal pri tem, da se ustanovi dekliška meščanska šola, kakor je bilo prvotno mišljeno. Šele na nasvet banskega meščanskošolskega referenta Rudolfa Wagnerja je pristal na to, da se ustanovi v Kranju mešana meščanska šola.⁴

Tako je misel na otvoritev meščanske šole v Kranju spet toliko dozorela, da je prišla kot posebna točka dnevnega reda na občinsko sejo novega občinskega odbora dne 27. oktobra 1937, kakor spričuje zapisnik te seje št. 5527/37 pod točko 6. dnevnega reda, kjer je takole zapisano: »Predsednik naznani, da bode nova šola dovolj prostorna, da bi se lahko v njej namestilo meščansko šolo.

⁴ Izjava meščanskošolskega ravnatelja Jožeta Lampeta.

S tem bi bilo zelo ustrezno staršem, ki morajo sedaj pošiljati svoje otroke v Škofjo Loko, Trzič in celo v Ljubljano. S tem bi pa bila tudi razbremenjena gimnazija in bi odpadlo njeno bodoče povečanje. Član uprave Košnik Ivan pojasni, da je bila meščanska šola za Kranj dovoljena že leta 1931⁵ in da ne bo za vpostavitve iste nobenih težkoč. Predsednika se soglasno pooblasti, da podvzame vse primerne korake, ki so potrebni za otvoritev te potrebne šole.«

Na podlagi tega sklepa je mestna občina v Kranju s posebnim dopisom št. 538/38, z dne 28. januarja 1938,⁶ prilagajoč overovljeni zapisnik občinske seje z dne 27. oktobra 1937, pod št. 5527/37, zaprosila prosvetni oddelek okrajnega načelstva v Kranju, da ukrene vse potrebno, da se želji staršev in sklepu občinskega odbora glede na otvoritev že dovoljene meščanske šole v Kranju ugodi, češ da je zagotovljen obisk najmanj 80 učencev in učenk, da so prostori za prva leta na razpolago v novi ljudski šoli in da bi se s tem v veliki meri razbremenila tukajšnja gimnazija.

Okrajno načelstvo v Kranju je res ugodilo prošnji mestne občine in poslalo njeno prošnjo kr. banski upravi v Ljubljani v nadaljnje uradovanje s posebnim spremnim spisom P. št. 211/1, v katerem se je zlasti pripomnilo: 1. da je bila v Kranju dovoljena ustanovitev dekliške meščanske šole že z odlokom ministrstva prosvete O. n. št. 48951 z dne 4. julija 1928, a je bila nje otvoritev, ker zanjo še ni bilo primernih prostorov, z odlokom ministrstva prosvete O. n. št. 66124 z dne 31. avgusta 1928 in z odlokom P. št. 5749/1 z dne 17. septembra 1928 velikega župana ljubljanske oblasti za toliko časa odgodena, dokler ne bodo dani za to predpisani pogoji; 2. da za otvoritev meščanske šole v Kranju tudi z zgradbo novega šolskega poslopja za ljudsko šolo niso izpolnjeni vsi pogoji, ker je novo šolsko poslopje — to odgovarja stvarnemu dejstvu! — zidano za potrebe ljudske šole, ker se pri izdelavi načrtov za to šolo še prav nič ni mislilo na to, da bi bila v tem poslopiju nastanjena tudi meščanska šola; 3. da se je priglasilo, kakor je razvidno iz omenjene prošnje mesta Kranj, zaenkrat za vpis v meščansko šolo 80 učencev in učenk, za katere bi bili takoj v začetku potrebni dve (2) učni sobi z dodatnimi prostori, kar kaže, da bi bilo v štirih letih potrebnih šest do osem učnih sob, kar bi bilo v novem poslopiju ljudske šole popolnoma nemogoče in kar bi utegnilo priti navzkriž s potrebami ljudske šole.

Z ozirom na pravkar našete pripombe glede na pogoje za ustanovitev meščanske šole v Kranju od strani okrajnega načelstva v Kranju, ki merijo na neke težave, k prošnji mestne občine v Kranju za ustanovitev iste je kraljevska banska uprava v Ljubljani z dopisom IV. št. 4071/1 z dne 21. februarja 1938 sporočila preko okrajnega načelstva v Kranju mestni občini v Kranju, da je za otvoritev meščanske šole potrebno izpolniti pogoje, ki so določeni v § 11. zakona o meščanskih šolah, t. j. da mora biti otvoritev materialno zagotovljena, da mora biti za pričetni razred vsaj 30 učencev, da je na razpolago predpisano šolsko poslopje z igriščem, s potrebno opravilo in učili, stanovanje za upravitelja in slugo in zadostno število kvalificiranih učnih moči, češ, saj bo, kakor je razvidno iz poročila okrajnega glavarja P. št. 211/1 z dne 24. januarja 1938, novo poslopje zadostovalo le za potrebe ljudske šole ter obrtno-nadaljevalne in trgovske gremijalne šole, ne pa še za meščansko šolo. Zato naj mestna občina poskrbi prostore za celoten ustroj meščanske šole.

(Dalje.)

⁵ Občinski odbor se je spet motil, saj že od prej vemo, da je ministrstvo prosvete dovolilo ustanovitev dekliške meščanske šole v Kranju s svojim odlokom O. n. št. 48.951 z dne 4. julija 1928.

⁶ Ta dopis mestne občine v Kranju je v časovno zaporednem neskladju z dopisom P. št. 211/1 z dne 24. januarja 1938 okrajnega načelstva v Kranju, kar sicer stvari same ne more motiti, pač pa priča, da so morale biti med mestno občino in okrajnim načelstvom glede otvoritve meščanske šole v Kranju tudi ustne zveze. Na drugi strani pa lahko tudi predpostavljamo, da je možno, da je bila le pomota v datumih.

Nekaj snovi za pouk v višji ljudski šoli (Dalje.)

Pomen železa v industriji

S poglavjem o krvnih telescih smo se nekoliko oddaljili od železa, vstavke je bil potreben zaradi spoznanja vloge, ki je železu odkazana v živem organizmu.

Pomen železa v industriji je v zgoščeni obliki opisan v Fersman-P. Žurgovi knjigi »Iz življenja kamnov« tako: »Bravca hočem ostrašiti in mu naslikati, kaj bi bilo s človekom, ako bi nekega jutra vstal in slišal, da je izginilo vse železo z zemeljske površine in da ga ni od nikoder več mogoče dobiti. To bi izvedel res na izrazit način. V islem trenutku bi namreč izginila njegova postelja, razpadlo bi vse pohištvo, uničeni bi bili vsi žebli, udrl bi se strop in zrušila streha. Na cestah bi nastale prave razvaline, ne bilo bi več tračnic, vagonov, parnih strojev, ne bilo bi voz, kočij in mrež, celo kocke v cestnem tlaku bi se spremenile v glinaste smeti in rastline bi propadle zaradi pomanjkanja te življenjske kovine.«

V okviru obravnave železa bi bila gornja snov prikladna za spisno nalogo, ali pa bi dali nalogo, da otroci opišejo, kako nastane žlica. Slične naloge nimajo le učne, ampak tudi vzgojno vrednost, ker v otrocih bude spoznanje o medsebojni povezanosti ljudi in potrebnosti vseh stanov.

Učni načrt predpisuje, naj se učencem tolmačijo kemična dogajanja, ki jih otrok dnevno opaža. Nikakor torej ni v skladu z učnim načrtom in tudi ni dobro, ako se pri obravnavi železa omejujemo stalno in samo na pouk o plavžih. Potrudimo se vedno v prvi vrsti pouk navezati na tiste prilike, ki jih otrok srečuje v življenju. Tako nas pouk o železu sili, da učence seznanimo z izdelovanjem črnila, ki ga vsak dan rabijo.

Prvotno so črnilo izdelovali zelo preprosto. Zmešali so v vodi raztopljeno čreslovino z raztopino železne galice. Črnilo je bilo blede, potemnelo je šele čez nekaj časa na papirju in se v posodi hitro skvarilo. Čreslovina (in njej soroden tanin) se pridobiva iz rastlin. Posebno veliko čreslovine je v ježicah (75%), šiškah in hrastovini sploh. V mnogih krajih so otroci vsako jesen zaposleni z nabiranjem ježic, redko pa se dogaja, da bi učitelj otroke poučeval o hrastu, ježičaricah, šiškaricah in rogaču, ker je pač star običaj, da se izmed žuželk leto za letom obravnava znameniti rjavi hrošč. Čreslovina se nahaja tudi v smrekovem, vrbovem in drugem lubju, več ali manj je je tudi v sadju, posebno dosti v onem, ki je trpkega okusa.

Zdrobimo ali narežimo nekaj ježic v vodo in dodajmo nekoliko železnih opilkov. Tekom časa voda potemni, napravili smo si črnilo, seveda zelo slabe kakovosti. Hitreje in boljše črnilo napravimo, ako v raztopino tanina dolijemo raztopino železne galice. Črnilo modre barve napravimo, ako raztopini železovega klorida dolijemo nekaj raztopine rumene krvolužne soli. Po teh poizkusih otrokom pojasnimo, da je tržno črnilo bolj umetno izdelano in so mu pridane še nekatere snovi, n. pr. karbolna kislina, lepilo itd. Iz gornjih poizkusov spoznamo, da ob spajanju železa s čreslovino nastane spojina temne barve.

V vinorodnih krajih na tem spoznanju otrokom obrazložimo pokvarjenje vina, ki nastane zaradi čreslovine in železa. Vsako vino ima nekaj čreslovine (belo do 0,04%, rdeče do 0,25%). Ako pride vino v dotiko z železom, nastane v njem železovo tanat-črnilo. Hitri nastanek železovega tanat-črnila vidimo, ako mešamo vino s slatino. Čim več železnih spojin je v slatini in čim več je v vinu čreslovine, tem hitreje in močnejše nastopi barvanje brizganca. Počrnelo vino zdravimo z želatino. Klejaste snovi, kot je želatina, se rade spajajo s čreslovino, pri tem nastanejo večji in manjši kosmiči, ki padajo proti dnu in spotoma vlečejo nesnažo s seboj in čistijo vino. Počrnenje vina, kakor tudi

čiščenje z želatino lahko v šoli v malem pokažemo. Nikakor pa ni naloga šole, da bi taka dela praktično izvrševala. Tudi ni naloga šole, da bi dajala v podrobnosti izdelana praktična gospodarska navodila, ker bi tako zašli predaleč in na področje, ki ne spada v ljudsko šolo.

Odveč bi torej bilo, ako bi v našem primeru pouk o čiščenju vina dopolnili s takimi navodili: Počrnelo vino najprej pretočimo, da pride čimbolj v dotiko z zrakom in tako čim popolneje potemni. Čez kakih 8 do 10 dni damo v sod po 12 do 15 g želatine na hl. Ako to čiščenje ne zadostuje, čez nekaj dni spet čistimo z želatino.

Taka praktična navodila spadajo na čisto strokovne, n. pr. kmetsko nadaljevalne šole, ki imajo opraviti z odraslejšo in z gospodarstvom tesneje povezano mladino. Ljudska šola mora učencem nuditi le temeljno razumevanje najvažnejših prirodnih pojavov in v mladem rodu buditi spoznanje, da je izobrazba potrebna vsakemu, prav posebno pa še kmetskemu človeku. Šola naj na učence z zanimivim in praktično usmerjenim poukom tako vpliva, da učenec, ko zapusti šolo, nese s seboj ne le omenjeno zavest, ampak tudi močno željo po nadaljnji strokovni izobrazbi. Ako se učitelju posreči doseči ta uspeh, je dosegel dovolj. Ustvaril si je možnost, da tudi v pošolski dobi ostane v stiku z odrasčajočim rodom in lahko nanj vzgojno in izobraževalno vpliva. (Dalje.)

Razglednik

Katoliška univerza v Lovanju je zgubila svojega rektorja msgr. P. Ladeuzeja, ki je nedavno umrl. Naslednik mu je msgr. Waeyenbergh. Danes ima ta svetovnoznani učni zavod 4500 dijakov. Po svetovni vojni je bilo treba razdejano poslopje in knjižnico temeljito popraviti; hkrati je pa bilo v zadnjih 20 letih ustanovljenih mnogo znanstvenih institutov in seminarjev. Število inozemskih akademikov raste od leta do leta. Na vseučilišče lovanjsko prihajajo dijaki iz vseh evropskih držav, pa tudi iz Amerike in celo s Kitajskega. Jezikovne borbe med Valonci in Flamci so se poleg, ker so na univerzi vpeljana predavanja v obeh jezikih. Danes ima lovanjska katoliška univerza vse fakultete in večje število visokih šol, n. pr. visoko šolo za politiko, za socialne vede, zavod za filozofijo, visoko šolo za pedagogiko in psihologijo, pa tudi laboratorije in institute za važnejše panoge naravoslovnih ved.

Čudovito naglo in z občudovano spretnostjo si je japonski narod osvojil kulturne prvine, ki jih je presadil iz zahodnih dežel v predele vzhajajočega sonca. V kratki dobi 60—70 let je iz »srednjeveške« države nastala kar moderna vladavina, ki v zgodovini človeštva nima primera. Trgovina, tehnika, znanost — vse se je nategnilo na evropski in ameriški vzorec. Japonska ima moderne železnice, električne brzovlake, zračni promet, radio i. t. d. Tudi na znanstvenem polju skuša Japonska tekmovati z zapadom. Boljši ljudje pošiljajo svoje sinove na ameriška in evropska vseučilišča. Srednje in osnovne šole so urejene po evropskih ti-

pih, če so za ondotne razmere primerni ali ne.

Danes premore Japonska 45.000 učnih zavodov vseh vrst. V njih se izobrazuje do 12 milijonov mladine. Med temi zavodi je 25.600 osnovnih šol z 9 milijoni 800.000 otrok.

Tudi moderno časopisje napreduje med Japonci. L. 1930 je izhajalo tam 1215 časopisov. Največji dnevnik Osaka-Mainichi z jutrnjo in večerno izdajo ima nad 2 milijona naklade.

Sodbe glede verstva med Japonci so različne. Priznati pa je treba, da so Japonci versko močno prežeti. Seveda se v tem oziru oni razumniki, ki prihajajo z evropskih in ameriških univerz, ne okrepe, marveč postanejo dostikrat materialisti, ali pa pridejo ob vso vero. — Misijonstvo med njimi sicer napreduje, vendar pa je težko omajati trdnjavo starih, ukoreninjenih nazorov in prignati razne predsodke, ki so huda ovira katoliškimi misijonarjem.

Pri korenini — je treba začeti čistiti in zdraviti. To je spoznal tudi sedanji voditelj Francije, maršal Petain, in prav tako njegovi sodelavci v vladi. Mladino obvarovati nevarnih in pogubnih vplivov ter zaščititi jo pred okuževanjem in zastrupljanjem je v načrtu francoske vlade kot prva naloga. Za dokaz te skrbi je n. pr. naredba, da se morajo revidirati in popraviti najprej vsi šolski učbeniki ter očistiti vseh zmot in laži.

Svoječasno so tudi francoski škofje obsojali neprimerne in nevzgojne šolske knjige in zahtevali od vlade, naj jih odpravi in zamenja. Toda ugovori niso nič izdali, saj

vemo, kako mogočna je bila do zadnjega francoska masonerija, ki je imela zasedena prva mesta državne uprave in odločilnih služb. — Kakšne so šolske knjige, ki so jih uporabljali, se vidi iz tega, da je univ. pro-

fesor in urednik znanega katoliškega dnevnika »La Croix« — Jean Guirand — spisal štiri zvezke, ki v njih zavrača zgodovinske zmote in laži, ki so zašle v razne učbenike. A. C.

Književne vesti

Pedagoški zbornik, izdaja SSM. XXXV. letnik. Uredil dr. K. Ozvald. Letošnje knjige SSM so prav bogat dar za člane te naše pedagoške knjižne družbe, ki si pod predsedstvom vseučil. prof. dr. K. Ozvalda vestno prizadeva s pedagoško knjižno izobrazbo dvigniti raven našega učiteljstva in izpopolniti naše domače pedagoško slovstvo, tako da bo moglo dohajati vse naprednejše pridobitve in pojave na šolskem polju daleč po evropskem svetu. Dar so te knjige zato, ker bi za to ceno (30 dinarčkov) pač ne mogli izven organizacije pri nas dobiti v roke tako obsežnih knjig, ki jih je letos kar troje (poleg tega zbornika še Uvod v pedagogiko in Učne oblike v šolskem delu). Bogat pa je letošnji dar zato, ker je kot malokatero leto ustregel naročnikom s srečno izbiro najpotrebnejših izobrazbenih priročnikov. Škoda le, da je natisnjenih le toliko teh knjig, kolikor je število naročnikov, ki pa še zdaleč ne dosega števila tistih, ki se pri nas ukvarjajo z učiteljskim in vzgojnim poklicem, kje šele druge naše izobražence.

Pedagoški zbornik obiluje na poučnih in v glavnem zelo globoko zajetih razpravah in poročilih. Za uvod prinaša govor ljubljanskega župana dr. J. Adlešiča: Ob petletnici smrti kralja Aleksandra I. Slede razprave po vrstnem redu: Da bo mlado pokolenje kal novega človeka (K. Ozvald), v kateri nam pisec v njemu lastnem zgoščenem slogu, z navedbami slovitih domačih in tujih piscev rešuje vprašanje duševnega stanja in nalog novih pokolenj in zaključuje svoja izvajanja z vero v mladino, ki ne bo pustila, da svet izgine »v vrtincih lastne objesti in omame in da ga zopet prepoji z duhom«, kakor sodi tudi holandski kulturni zgodovinar J. Huizinga v knjigi »V sencu jutrišnjega dne« (1935. l.) ter svetuje za prehod, da gledamo v otroku človeka in ne mar le učenca.

Kmečka kultura, kakor nam jo prikaže nato Ludovik Puš, je morda najstvarnejši doprinos k poznavanju slovenske kmečke duše, kar jih imamo. Pisec nam v pravilni luči prikaže duhovno podobo kmeta in njegovo kulturno življenje, ki nam jasno poudari samoniklost kmečkega življenja, »ki je zavoljo kmetovega stika z zemljo popolnoma svojevrstno in ima sestavno važnost za občno narodno kulturo«, posebno še za našo, ki je v svojem jedru kmečka.

Drago Zajc priobčuje nato predavanje, ki

ga je imel na Pedag. tečaju v Mariboru pod naslovom Prvi poskusi z inteligentnostnimi testi pri nas in vprašanje njihove slovenske standardizacije. Pisec je objavil medtem že tudi samostojno knjigo pod naslovom »Problematika inteligentnostnih testov« (72 strani). Objasnjuje Stevanovičevo revizijo Terman-Binetovih testov (1937), kritično pretresa starostne lestvice Stevanovičeve in Termanove in drugo Termanovo revizijo Binetovih testov iz l. 1937., nakar preide k poskusu slovenske revizije ameriških vojaških testov, ki je v provizornem stanju. Inteligentnostne teste bo treba vsaj še prirediti za osnovnošolsko dobo, za katero ima pisec že nekaj snovi. Angleški psihologi produčujejo možnost univerzalnih testov za vse ljudi bele rase.

Dr. Cvetko razpravlja nato o reformi glasbenega pouka v naših srednjih šolah, nakar sledi še zadnja daljša razprava Fr. Germa: Percepcija in notranje grajenje govora — ne more, ki nudi zanimiv znanstven pogled v fiziološko-psihološko nastajanje govora.

Za temi razpravami sledijo spominski članki, v katerih se Franc Terseglav spominja prijatelja dr. Cibeja ob desetletnici njegove prerane smrti z njemu lastno poglobljenostjo izraza in hkrati prikaže zanimivo njegovo razmerje do našega mladinskega gibanja. Dr. Cvetko se kratko spomni našega rojaka bernskega psihologa Mihajla Rostoharja ob njegovi šestdesetletnici. K. O. priobčuje kratek sestavek o umrlem psihoanalitiku Sigmundu Freudu, a I. Gradišnik o Henri Bergsonu (1859—1939), obravnavajoč njegova glavna filozofska dela.

Med poročili je predavanje profesorja Ozvalda o spolni vzgoji otrok pod naslovom: Kdo je kriv, Vrančeva razglabljanja o boljših učnih načrtih, Brumnov donesek k problematiki naše mešanske šole, Tomšičeve slike iz poboljševalnice, poročilo R. Kobilice o prvem kongresu učiteljstva poskusnih šol, o razstavi bolgarske knjige, o pedagoškem tečaju v Mariboru, o drugem balkanskem kongresu za zaščito otrok ter o muzeju slovenskega šolstva. Pridružena so še podrobna poročila o delovanju SSM v zadnji upravni dobi ter seznam knjig, izdanih in založenih pri SSM od l. 1901 dalje. Tako obsega letošnji zbornik polnih 160 strani. E. B.

Poročila družbenih podružnic

Iz zapisnika Slomškove podružnice za radovljiški okraj.

G. šolski nadzornik za kamniški okraj Drekonja Ciril poda v svojem predavanju »O bistvu sodobnega — šolskega gibanja« sledeče misli: Šolsko delo sloni na dvojnem principu.

1. Učni princip: razmerje — učna snov — otrok.
2. Oblikovalni princip: razmerje otrok — učna snov.

Svoja izvajanja teh misli je podal v sledečem shematičnem orisu:

V nadaljnjem svojem predavanju je g. predavatelj v zanimivih besedah obrazložil, zakaj in kako smo prišli do tega, da smo dali prednost oblikovalnemu principu. Te njegove misli so segale v rimsko dobo, zajele srednji vek in njega fevdalno dobo ter pričetke prvega šolstva. Dalje je omenjal francosko revolucijo in kot njene posledice velik preobrat v splošnem in zlasti v šolskem oziru. Vendar pa je ostala šola te dobe še stroga učilnica, otrok je bil prisiljen k podrejenosti in bil vseskozi še pasiven. Brez velikih sprememb je trajalo to do svetovne vojne. Ta pa je dala človeku velikansko vsestransko preizkušnjo, človečanska zavest se je dvignila, človek, pa tudi otrok je postal upoštevan.¹ Na podlagi enakopravnosti si je pridobil veljavo, kazen se je zamenjala z ljubeznijo. Prišel se je zasledovati princip, da se otrok vzgaja v družbi za družbo. Vzgoja pa ne samo šola, temveč tudi časopisi, tedniki in revije, v katerih prej za otroško vzgojo ni bilo prostora. Oblikovalni problem je postal tako tudi družbeni problem.

Razred je postala družba, realno občestvo, kjer so vsi otroci enakovredni, učitelj pa njihov vodnik in prijatelj. Šola je postala zajednica, iz katere naj bi otrok ne izšel kot nezaveden, boječ član družbe, temveč kot samozavesten človek, ki si bo ustvaril drugačno bodočnost, kot dosednji tisočletni suženj.²

¹ Velikanska samoprevara. (Op. uredništva.)

² Ali je že kdaj človeštvo šlo v tako suženjstvo, kot gre sodobno? (Op. uredništva.)

JUGOSLOVANSKA TISKARNA V LJUBLJANI

NAJMODERNEJE UREJEN GRAFIČNI ZAVOD
KAMNOTISK / OFFSETTISK / BAKROTISK / KLIŠARNA
KVALITATIVNI IZDELKI V TISKARNI IN **KNJIGOVEZNICI**

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

ZALOŽBA ŠOLSKIH IN DRUGIH KNJIG
ZALOGA DOMAČEGA IN TUJEZEMSKEGA DOBREGA TISKA

PODRUŽNICA „NIČMAN“ V LJUBLJANI: BOGATA ZALOGA DEVOCIJO-
NALIJ, KNJIG, ŠOLSKIH IN PISARNIŠKIH STVARI

HHRANILNICA DRAVSKE BANOVINI

LJUBLJANA
KOČEVJE
MARIBOR
CELJE

VLOGE OBREŠTUJE PO NAJVIŠJI OBREŠTNI MERI
CENENA POSOJILA DAJE NA REDNO ODPLAČEVANJE

Z A N J E N E V L O G E J A M Č I **DRAVSKA BANOVINA**

**Tovariši! Zbirajte oglase, ker s tem podpi-
rate svoje strokovno glasilo! Upravništvo.**

Največji slovenski pupilarnovarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog Din 420.000.000

Lastne rezerve „ 28.650.000

Dovoljuje posojila proti vknjižbi

Z a v s e o b v e z e h r a n i l n i c e j a m č i

MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA